

คติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์* Belief in Traditional Rituals of Buriram Province

พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร¹, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, มณฑิรา สะแกทอง,
รังสิทธิ วิหกเหิน และ สวงน หล้าโพพัน

Phrapalad Weerachon Khemaweero¹, Thananchai Pattanasing,
Montira Sakeatong, Rangsitti Vihokhern and Sanguan Lapontan

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: dr.weerachon@hotmail.com

Doi : 10.14456/jmcpupeace.2017.80

บทคัดย่อ

การศึกษาคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1) คติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์คือ ความเชื่อเรื่องผีสามเทวดา คือความเชื่อในสิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นตัวตน ถือว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถให้คุณและให้โทษก็ได้ จนปรากฏในพิธีกรรมคือพิธีเลี้ยงหม้อจมน้ำมดมอญ และพิธีกรรมปล่อยลมมะมีวด

2) วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนากับความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า คติความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญและสำคัญกับชาวจังหวัดบุรีรัมย์ พิธีกรรมเช่นไหว้ผีที่คอยรักษาคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ความเชื่อในพิธีกรรมที่ทำสืบต่อกันมานั้นเป็นการสร้างคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับจารีต ประเพณีของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ยึดถือให้ความเคารพในผีบรรพชนทำให้คนที่ยึดถือมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งทางใจเกิดความรู้สึกปลอดภัย อุ่นใจ และทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจในการประพฤติตนด้านครอบครัวนั้นทำให้เกิดความสามัคคี ทำให้เกิดการถ่ายทอดประเพณีการไหว้ผีบรรพชน ช่วยทำให้ครอบครัวเกิดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ด้านสังคม เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน เกิดระเบียบทางสังคม เกิดความสามัคคี มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน เกิดความพร้อมเพรียงกันเป็นหมู่คณะ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อกระทำให้สิ่งเดียวกัน

คำสำคัญ: ความเชื่อ; พิธีกรรม; พระพุทธศาสนา

Abstract

The research entitled “Belief in Traditional Rituals of Buriram Province aims at 1) the study belief in traditional rituals of population of Buriram Province and 2) to analyze the Buddhist belief in Kamma that involves in the traditional rituals. This research is qualitative research through a narrative method.

Views towards Kamma in Buddhism are normally deeds always with intention. And when it is analytically integrated with traditional beliefs through rituals of Buriram population consisting of ghosts or deities, the research finds that there is inseparable involvement among Brahminism, Buddhism and locally traditional beliefs in sins, merits, benefits, punishment, good and bad deeds. This trend will be effective in the future as well because it inspire local people for life enhancement with safety from any damage.

Besides, main purpose of traditional rituals towards ancestors for villagers’ safety and happiness focuses on making merits for those ancestors who passed away. It has been respectfully exercised traditionally for long time with good values for life earning not only of each individual’s betterment, that of familial institution’s harmonious collaboration under seniority respect but societal institution’s improvement systematically without conflict and disorder as well as.

Keywords: Belief; Traditional Rituals; Buddhism

บทนำ

สังคมไทยแต่เดิมได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องกรรม ให้เชื่อในกฎแห่งกรรม จนมีสำนวนไทยว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และยกย่องคนดี คือ คนที่มีคุณธรรม แต่ปัจจุบันสังคมไทยได้มีค่านิยมที่เปลี่ยนไป การให้ความสำคัญเรื่องกรรมมีน้อยลง สาเหตุเพราะสังคมไทยไปรับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามา ยอมให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในทุกเรื่อง จนส่งผลให้ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไป เป็นสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หากได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่คณินิยมวัตถุหรือวัตถุนิยมมากไป ทำให้มีกิเลสมากขึ้น แต่สิ่งที่ขาดคือศีลธรรมสภาพสังคมที่พอนพะ เพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก” (Buddhadasa Bikkhu, 1992)

แต่ในปัจจุบันได้จางหายไปกับคนไทยรุ่นใหม่ สังคมไทยได้เปลี่ยนค่านิยมไปยกย่องวัตถุ คนดี คือ คนที่มีเงินทอง มีอำนาจ และผลตอบแทนของการทำดีได้ดี “ดี” ในความหมายของคนรุ่นใหม่ คือ ได้วัตถุ สิ่งของ เงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ ทั้งๆ ที่ผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้ประพฤดิเสื่อมเสีย แต่สังคมไม่ได้ให้ความสนใจความประพฤติหรือวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านั้น เพียงแต่ขอให้ได้มาเป็นพอ จึงเกิดสำนวนที่นำมาใช้ในสังคมใหม่ว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทยได้คลอนแคลน สังคมเกิดความเข้าใจเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง และไม่เชื่อกฎแห่งกรรมว่ามีจริง ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมากกับเด็กและวัยรุ่นที่จะเป็นกำลังของชาติ ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องกรรม คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงและไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลแห่งกรรมว่ามีจริง สาเหตุมาจากเห็นการกระทำของผู้ใหญ่ที่กระทำตัวอย่างที่ไม่ดีไว้ และกฎแห่งกรรมก็ไม่ได้ลงโทษผู้กระทำผิดให้เห็นทันตา ประกอบกับการสื่อสารที่ไร้พรมแดนเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ได้ช่วยกระตุ้นให้เกิดความต้องการทางวัตถุ และบริโภคนิยมเพื่อสนองกิเลสอยู่ตลอดเวลา ความสุขเกิดจากการมีวัตถุ จึงต้องมีการแสวงหาด้านเดียว รวมถึงการห่างเหินจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผลจากการมีความเชื่อเรื่องกรรมที่ผิดไปจากเดิม ได้ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมปัจจุบัน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอบายมุข ปัญหาอาชญากรรม และอื่นๆ ตลอดจนก่อให้เกิดการสื่อสาร และทำให้เศรษฐกิจของเมืองลำห้ล้ง (Kamolpratuengkorn, 2016) เป็นอุปสรรคต่อหลักความประพฤติชอบทางกายทางวาจา ทางใจ ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม (Namanee, 2016)

ชาวจังหวัดบุรีรัมย์มีความเชื่อเรื่อง ฝับรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบกันมา จึงมีการสะเดาะเคราะห์แก้กรรมให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยและความทุกข์ใจต่างๆ จึงเกิดความไม่สบายใจ พยายามหาวิธีแก้กรรม การสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ความสมัครใจของผู้เข้าร่วมพิธี และการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาแก่ปีชง เพราะเชื่อว่าตนจะมีอายุที่ยืนยาว เมื่อเกิดความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ไสยศาสตร์และการทรงเจ้าเข้าผี โดย

เฉพาะการทรงเจ้า ในปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมของคนในสังคมไทยและนับวันแต่จะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่เว้นแม้แต่ในสังคมชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษา จนเกิดคำพูดว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ผู้คนที่เข้าหาร่างทรงเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีปัญหาในชีวิต ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ร่างทรงบางราย ซึ่งเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนา เป็นอย่างยิ่งเพราะนอกจากคำสอนจะมลายไปแล้ว ยังขัดต่อความสงบสุข และศีลธรรมอันดีของประชาชน “ระบบความเชื่อของสังคมไทยพุทธมีรากฐานมาจาก ความเชื่อเรื่องผีที่สืบทอดกันมานานและมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้เกิดวัฒนธรรมนับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ผีปู่ย่า และ ผีปู่ตาและเกิดการผสมผสานกันจนกลายเป็นแบบแผนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย “...พระพุทธศาสนาจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อของประชาชนในสังคม และความเชื่อนั้นมีอยู่ไม่น้อยที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ผีสิงเทวดาและการเข้าทรงด้วย ในปัจจุบันกระแสความเชื่อเรื่องตูกตาลูกเทพจะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญมาสู่ตนเองและครอบครัวทำให้เกิดกระแส “กระแสตูกตาลูกเทพ” ซึ่งเป็นการฟุ่มเฟือยโดยไม่ได้ประโยชน์อะไร

กล่าวโดยสรุปแล้ว กฎแห่งกรรมเป็นหลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของสังคมไทย รวมถึงบุรีรัมย์ด้วย เนื่องจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เห็นได้ว่า การให้ผลของกฎแห่งกรรมมีต่างๆ กัน กฎแห่งกรรมบางอย่างให้ผลเร็วทันตาเห็น กฎแห่งกรรมบางอย่างให้ผลช้า หรือกฎแห่งกรรมดีให้ผลดีเป็นบุญ กฎแห่งกรรมชั่วให้ผลเป็นบาป เพราะเหตุที่กฎแห่งกรรมให้ผลเร็วบ้างช้าบ้างนี้เอง บางคนจึงเข้าใจผิดว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว คนยอมสำคัญผิดตราบเท่าที่กฎแห่งกรรมนั้นๆ ยังไม่ให้ผล กฎแห่งกรรมดียอมให้ผลดี กฎแห่งกรรมชั่วยอมให้ผลชั่ว แต่เพราะกฎแห่งกรรมจะให้ผลก็ต่อเมื่อสุกเต็มที่แล้ว (Maturation) (Intasara, 1997) เนื่องจากความเชื่อนี้เองทำให้เกิดพิธีกรรมคือชาวจังหวัดบุรีรัมย์ มีความเชื่อเรื่องการเล่นมะมวด การเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบกันมา จึงมีการสะเดาะเคราะห์แก้กรรมให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยและความทุกข์ใจต่างๆ จึงเกิดความไม่สบายใจ พยายามหาวิธีแก้กรรม การสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ความสมัครใจของผู้เข้าร่วมพิธี และการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาแก้ปีชง เพราะเชื่อว่าตนจะมีอายุที่ยืนยาว เมื่อเกิดความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ไสยศาสตร์และการทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉพาะการทรงเจ้า ในปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมของคนในสังคมไทยและนับวันแต่จะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ และวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนากับความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ผลที่ได้จากการวิจัยเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรม เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นแนวทางในการวิจัยในครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนากับความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง และกรรม และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และผลงานตีพิมพ์ทั้งภาษาไทยภาษาอังกฤษทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง กรรม และคติความเชื่อ การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยทางเอกสาร นำเสนอองค์ความรู้อภิปรายผลตามสมมติฐานตอบปัญหาที่ต้องการทราบพร้อมมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

คติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษาพบว่าคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์มีดังต่อไปนี้

1) พิธีเล็งขม้อจแม่มดมอญ

ความเชื่อในเรื่อง “ผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน” แล้ว ธรรมเนียมปฏิบัติตามความเชื่อในเรื่อง “ผีบรรพบุรุษประจำสายตระกูล” ก็นับเป็นอีกความเชื่อหนึ่ง ที่ลูกหลานของแต่ละสายตระกูลในรุ่นปัจจุบันยังคงยึดถือและสืบทอดปฏิบัติกันมาจนกระทั่งถึงวันนี้

สำหรับ ผีบรรพบุรุษที่แต่ละสายตระกูลให้ความเคารพนับถือนั้น จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเท่าที่สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ก็พบว่ามีอยู่ไม่น้อย แต่ที่ลูกหลานยังคงมีการจัดพิธีสืบเนื่องมาจนถึงเดี๋ยวนี้ก็คือสายตระกูลที่นับถือ “ผีหม้อ” (ขม้อจขันธ์ดัย) “ผีกรุงไหม้” (ขม้อจกร็องแฉะ) “ผีประก่า” (ขม้อจประเก้อม) “ผีแม่มดมอญ” (ขม้อจมะมัวดมอญ) เป็นต้นในแต่ละปีหรืออาจจะเป็น 3 – 4 ปี ครั้ง บรรดาลูกหลานในสายสาแหรก จะมีการจัดพิธีเพื่อรำลึกนึกถึงและแสดงความเคารพต่อบรรพชนของตนเอง โดยการเล่นแม่มดแม่หมอม การเข้าทรงบ๊องบ๊อด รวมไปถึงการ “เล็งขม้อจ” (Buriram Culture Office, 2010)

“เลิงขม้อจ” เป็นคำเขมร คำว่า “เลิง” แปลว่า “ขึ้น” ส่วน “ขม้อจ” แปลว่า “ผี” นั่นก็หมายถึง ผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งหากจะแปลรวมความตรงๆ ก็คือ การมากระทำพิธี “ขึ้นผี” หรือหากพูดในอีก ความหมายนัยหนึ่งก็คือ การมาส่ง “เครื่องบรรณาการ” ให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำตระกูล โดยผู้ที่มาส่งเครื่องบรรณาการที่นั่นก็คือ ลูกหลานในสายตระกูลที่ได้แต่งงานออกเหย้าออกเรือนกำลังจะ สร้างครอบครัวใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะบอกกล่าวให้ดวงวิญญาณของท่านเหล่านั้นรับรู้ พร้อมกันนั้นก็ขอพรให้ ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข (Buriram Culture Office, 2010)

สำหรับสิ่งของที่ลูกหลานจะต้องนำมา “ขึ้น” ต่อ “ผี” นั้น ส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ อาหารคาว – หวาน ตลอดจนจนถึงเครื่องสักการบูชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ผ้าขาว กรวยดอกไม้ธูปเทียน เงิน ฯลฯ ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละสายตระกูล มีธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือกันมาอย่างไร และที่สำคัญพิธีกรรมดังกล่าวนี้จะต้องมาประกอบยังบ้านบรรพบุรุษประจำตระกูล เท่านั้น

พิธีกรรมที่ ยึดถือกันมาแต่โบราณก็คือ ลูกหลานคนไหนที่แต่งงานออกเรือน พอเสร็จงานแต่งแล้วก็ ต้องเตรียมของมาทำพิธีให้เรียบร้อย ใครไม่มาเขาถือว่าไม่เคารพ จะอยู่ที่ไหนก็ต้องหาเวลากลับมา ถ้าไม่กลับ มาจะดำรงชีวิตอย่างไม่อย่างไม่เป็นสุข “เลิงขม้อจแม่ตมอญ” สิ่งของที่ต้องนำมาก็มี หัวหมู 1 หัว กรวย ดอกไม้ธูปเทียน 5 กรวย มะพร้าว อ่อน 2 ลูก เหล้าขาว 1 ขวด ผ้าขาว 1 ผืน เงิน 6 บาท บุหรี่ ข้าวสวย ขนมห้าวต้มอาหารคาวหวาน เอามาครบแล้วก็เตรียมเริ่มพิธี คนเฒ่าคนแก่ก็จะมาช่วยกันเรียกผีช่วยบอก กล่าว” ((Buriram Culture Office, 2010)

สำหรับพิธีการ “เลิงขม้อจแม่ตมอญ” ในวันนั้น เริ่มด้วยป้าลำพัก ผู้อาวุโสประจำสายตระกูล ทำการตรวจสอบสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องสักการบูชา ว่าแต่ละอย่างถูกต้องครบถ้วนตามที่กำหนดเอาไว้ หรือไม่ จากนั้นลูกหลานทั้งหญิงและชาย จะช่วยกันยกสิ่งของแต่ละอย่างทูนขึ้นเหนือหัว มอบให้แก่ผู้อาวุโส เพื่อเตรียมที่จะทำพิธี “เลี้ยงผี” การ “เลี้ยงผี” เริ่มด้วยการจุดธูปเทียนบูชา พร้อมทั้งบอกกล่าวเชื้อเชิญดวง วิญญาณบรรพบุรุษในสายสาแหรกให้มาชุมนุมกัน ณ สถานที่ประกอบพิธี ทั้งนี้ก็เพื่อให้มาร่วมรับรู้และเป็น สักขีพยานว่า ลูกหลานในสายตระกูลของตนเอง ได้แต่งงานออกเหย้าออกเรือนไปแล้วกับคนบ้านนั้นบ้านนี้ และวันนี้ทั้งคู่ก็ได้นำอาหารคาวหวาน สิ่งของเครื่องใช้มา “ขึ้น” ให้อย่างครบถ้วนไม่มีขาดตกบกพร่อง (Buriram Culture Office, 2010)

2) พิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด

พิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษของชาวเขมรแถบอีสานตอน ล่าง ตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก โดยมีความเชื่อว่า วิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีปีศาจ และดวงวิญญาณ ของบรรพบุรุษมีอยู่จริงในอดีตทุกชุมชนหมู่บ้านชาวเขมรสุรินทร์ ต่างร่วมกันจัดงาน “พิธีกรรมปัญญาโจลมะ มีวด” ระหว่างหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ไปถึงก่อนฤดูการผลิตใหญ่ “ทำนา” เพื่อเป็นศิริมงคล กระทั่งเป็น ประเพณีประจำปีของชุมชนสืบต่อๆ กันมาถึงปัจจุบัน (Buriram Culture Office, 2010)

พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด โดยหลักๆ แล้วชาวเขมรบุรีรัมย์ มักจะนำพิธีกรรมดังกล่าวมาใช้ เพื่อการรักษา การเจ็บไข้ได้ป่วย และเนื่องจากในพิธีกรรมนี้ มีการใช้ศาสตร์ดนตรี กันตรึม วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง ประกอบ เพื่ออัญเชิญจิตวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับที่ร่างทรงของแม่มด ปัจจุบันจึงนิยมเรียก ความหมายพิธีการปัญญาโหลมะมีวดนี้ว่า “การรักษาด้วยเสียงดนตรี” หรือดนตรีบำบัด ความเชื่อในพิธีกรรม ปัญญาโหลมะมีวด แม้จะมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน หากแต่ความนิยมและศรัทธาเริ่มเสื่อมคลายลงไปอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันยาวนานราว 30 ปีที่ผ่านมา โดยกระแสความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์ เข้ามาแทนความเชื่อ เรื่อง “ปัญญาโหลมะมีวด” พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด จึงกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัยโบราณ ไสยศาสตร์ ฯ ไม่เป็นที่นิยม เลื่อมใสศรัทธาในหมู่คนรุ่นใหม่ หากแต่ความเชื่อศรัทธาในหมู่ชาวสุรินทร์เชื้อสายเขมร ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป ยังคงเชื่อศรัทธา จากผลการรักษาอันปรากฏที่หายจากการเจ็บป่วย ด้วยวิธีการปัญญาโหลมะมีวด แม้จะ ไม่แม่นยำ 100 % แต่ก็สามารถแก้ปัญหาอาการเจ็บไข้บางชนิดที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถเยียวยารักษา ได้เช่นกันคุณตาโบราณ จันทร์กลั่น ครูเพลงกันตรึมดนตรีประกอบพิธีปัญญาโหลมะมีวด แห่งบ้านดงมันกล่าวว่า “พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด” เป็นการเล่นเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยเช่น บางครั้งชาวบ้านไปโรงพยาบาลด้วย อาการเจ็บปวด แขน ขา ร่างกาย ฯลฯ แพทย์หาสาเหตุไม่เจอ แต่เมื่อมารักษาโดย “พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด” ก็จะหายจากการเจ็บป่วย ซึ่งการรักษาด้วยวิธีการนี้ได้มีการสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ “พิธีกรรมปัญญาโหลมะ มีวด” จากจังหวัดบุรีรัมย์ก็มีการไปเล่นอยู่เป็นประจำ ความห่วงใยถึงวัฒนธรรมประเพณีดั้งจะสูญหายไป ปัจจุบันได้พยายามสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ฝึกฝนศิลปะวัฒนธรรมอันงดงามนี้สืบทอดต่อไปตามความเชื่อของ ชาวเขมร พวกเขาเชื่อว่าในอิทธิพลของพลังแห่งจักรวาล ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และสรรพสิ่ง ล้วนเกิดจาก อิทธิพลอำนาจของจักรวาล ดังนั้นต่างสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ความสมดุลจะเกิดขึ้นได้ด้วยจิตวิญญาณ และศรัทธาโลกวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แม้จะสามารถพิสูจน์ความเป็นจริงทางกายภาพในระดับหยาบได้ อย่างแม่นยำ แต่กลับไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เหตุใดค่าความเค็มของน้ำทะเล อ็อกซิเจนในอากาศ จึงคงที่ในโลก ของธรรมชาติ (Buriram Culture Office, 2010)

ผู้วิจัยเห็นว่าความคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์คือ ความเชื่อเรื่องผีสิง เทวดา คือความเชื่อในสิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นตัวตน ถือว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถให้คุณ และให้โทษก็ได้ โดยที่ชุมชนต่างๆ ได้มีการแบ่งแยกออกตามความเชื่อว่ามีผี คือ ผีที่ให้คุณกับมนุษย์ ได้แก่ จำพวกเทวดา ผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย ฯลฯ และผีไม่ดีหรือผีร้าย คือ ผีที่ให้โทษกับมนุษย์ ที่ชาวบ้านเรียกว่า ผีปอบ ผีโหมด ผีกองกอย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถหาบทสรุปได้แน่ชัดว่ามีจริงหรือไม่ บางครั้งในสิ่งที่เกิดขึ้นก็มีเหตุอันน่าเชื่อถือ จนปรากฏในพิธีกรรมคือพิธีเล็งขมิ้นจแม่มดมอญ และพิธีกรรม ปัญญาโหลมะมีวด

วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนากับความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์

กรรม ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาคือทำด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจทำไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่วก็ตาม การทำดีเรียกว่ากรรมดี การทำชั่วเรียกว่า กรรมชั่ว โดยมีเจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำดังปรากฏในพระพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม (Thai Pitakas/22/334/422) ดังนั้น คำว่ากรรมนี้ จึงถือเอาตัวเจตนาเป็นใหญ่ จึงจะจัดว่าเป็นกรรม แต่ถ้าเป็นการกระทำหรือการเคลื่อนไหวที่ไม่มีเจตนา ภาษาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็น กิริยา เช่น ขุดหลุมพรางตักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย จัดว่าเป็นกรรม แต่การขุดบ่อน้ำไว้กินหรือใช้ สัตว์ตกลงไปตายเองไม่จัดว่าเป็นกรรม แต่ถ้ารู้ยวบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่าย แล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตาย ก็ไม่พ้นเป็นกรรม แต่ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา เช่น บังเอิญไปเหยียบจนได้รับบาดเจ็บ หรือตาย โดยมิได้มีเจตนา ก็ไม่จัดว่าเป็นกรรม ซึ่งพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้ว กระทำสิ่งใดไม่มีเจตนาด้วยกิเลสตัณหา การกระทำนั้นก็จัดเป็นกิริยา กิริยาไม่มีเจตนา ผลที่เกิดขึ้นก็เรียกเพียงปฏิกรรม ส่วนการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา นั้น ผลที่เกิดขึ้นเรียกว่าผลกรรม กรรม แปลว่าการกระทำ มีความหมายกลางๆ ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม กรรมไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม (Phra Brahmagunabhorn P. A. Payutto, 2002)

คติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการกลมกลืนระหว่างศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาโดยมีความเชื่อเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ กรรมดี กรรมชั่วแฝงอยู่ในการถือผีมีมาช้านาน ประกอบกับความเชื่อเรื่องผีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างมาก มีแนวโน้มว่าการถือผีในอนาคตก็ยังมีต่อไป ถึงแม้ว่าสังคมโลกปัจจุบันจะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ตาม การนับถือผีก็จะได้รับการพัฒนาการตามไปด้วย จะเห็นได้จากการเครื่องประกอบในพิธีกรรมมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาไปตามยุคสมัยด้วย คติความเชื่อนี้ก่อให้เกิดพลังทางด้านจิตใจ มีความหวังในการใช้ชีวิต มีความเชื่อว่าจะปลอดภัย คติความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญและสำคัญกับชาวจังหวัดบุรีรัมย์ พิธีกรรมเช่นไหว้ผีที่คอยรักษาคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ซึ่งพิธีกรรมที่ทำสืบต่อกันมานี้ถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถนำพาชาวจังหวัดบุรีรัมย์ไปสู่จุดหมายตามที่ตนมีความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา

นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นจุดศูนย์รวมเพื่อการกระทำที่พร้อมเพรียงกัน เริ่มต้นขึ้นพร้อมกัน และประกอบขึ้นตอนต่างๆ จนกระทั่งพิธีเสร็จเรียบร้อยพร้อมกัน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อผีหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมทำให้เกิดโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวและทำให้ระบบเครือญาติเหนียวแน่นขึ้นเพราะความเชื่อเป็นพื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว รวมทั้งระหว่างครอบครัวกับคนอื่นๆ ที่เป็นเครือญาติกันด้วย ก่อให้เกิดความสมัคสมานสามัคคีขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ความเชื่อในพิธีกรรมที่ทำสืบต่อกันมานั้นเป็นการสร้างคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับจารีต ประเพณีของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ยึดถือให้ความเคารพในผีบรรพชนทำให้คนทั้ง

ยึดถือมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งทางใจเกิดความรู้สึกปลอดภัย อุ่นใจ และทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจในการประพฤติตน ด้านครอบครัวนั้นทำให้เกิดความสามัคคี ทำให้เกิดการถ่ายทอดประเพณีการไหว้ผีบรรพชน ช่วยทำให้ครอบครัวเกิดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ด้านสังคม เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน เกิดระเบียบทางสังคม เกิดความสามัคคี มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน เกิดความพร้อมเพรียงกันเป็นหมู่คณะ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อกระทำในสิ่งเดียวกัน ด้านพระพุทธศาสนา นั้นทำให้วัดและพระสงฆ์มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน คือพระสงฆ์เป็นที่เชื่อมต่อระหว่างมนุษย์และผีบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้วเพราะความเชื่อนี้ทำพระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องบุญ บาป ความดี ความชั่วอีกด้วย

อภิปรายผล

จังหวัดบุรีรัมย์มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นวัฒนธรรม มีการสะเดาะเคราะห์แก้กรรมให้ตนเองหายจากการเจ็บป่วยและความทุกข์ใจต่างๆ จึงเกิดความไม่สบายใจ พยายามหาวิธีแก้กรรม การสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ความสมัครใจของผู้เข้าร่วมพิธี และการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาแก้ปีชง เพราะเชื่อว่าตนจะมีอายุที่ยืนยาว เมื่อเกิดความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิด ไสยศาสตร์และการทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉพาะการทรงเจ้าซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าทำตามพิธีกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะประสบความสำเร็จ หายจากอาการทุกข์ใจได้อีกทั้งพิธีกรรมแต่ละพิธีกรรมได้สอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความเชื่อถือศรัทธา

ด้วยเหตุที่ว่าความเชื่อเรื่องคาถาอาคมแตกแขนงออกมาจากศาสนาจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ฉะนั้นความเชื่อเรื่องคาถาอาคมจึงมีพื้นฐานอันดีงามของพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง จึงเป็นการง่ายที่จะดึงให้คนเหล่านั้นเข้าสู่หลักการทางพระพุทธศาสนาได้โดยใช้กลวิธีการสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสถึง เทพนา 4 วิธี และด้วยเหตุนี้จึงต้องยกอ้างเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในความเชื่อนั้นๆ เพื่อประคับประคองความเชื่อให้อยู่ในวิถีทางที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงให้มากที่สุด อันจะช่วยให้พิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญ เป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นที่สนใจใคร่ศึกษา และเรียนรู้ของอนุชนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

พิธีกรรมคือพิธีเชิงขม่อมแม่ตมอญ และพิธีกรรมปัญญาโลละม่มวด เป็นความเชื่อที่ฝังรากมายาวนาน ก่อให้เกิดมิติที่หลากหลาย ควรมีใจที่เป็นกลาง เปิดกว้างในการศึกษาเพื่อขยายผลในการบูรณาการให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิต สังคม โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาการบูรณาการพิธีกรรมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 2) ควรศึกษาหลักพุทธจริตวิทยาที่ปรากฏในพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเรื่องกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์
- 3) ควรศึกษาคูณค่านิยมทางสังคมที่ปรากฏในพิธีกรรมความเชื่อเรื่องกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์บูรณาการกับหลักพุทธจริตวิทยา

References

- Buddhadasa Bikkhu. (1992). *Law of action based on the principles of Buddhism*. Bangkok: Thammasapha.
- Buriram Culture Office. (2010). *Buriram Cultural and Historical Hackageunds*. Buriram: Buriram Culture Office.
- Intasara, W. (1997). *Khamma and Rebirth*. (10th ed.) Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Kamolpratuengkorn, K. (2016). The Management of a Strong Community According to a Buddhist Way. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(3), 94-107.
- Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Namane, P. (2016). Sadarasantosa and Stability of Family Institution. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 42-55
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.